

Варфоломеева Ю.Ю.

Викладач, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

МІНУС-ПРИЙОМ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕНДЕНЦІЙ МІНІМАЛІЗМУ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ (НА ОСНОВІ КОРОТКИХ ОПОВІДАНЬ)

В статті розглядаються риторичні способи реалізації «мінус-прийому» в художньому англomовному тексті з зовні простою риторичною структурою. Наведені приклади їх застосування в художньому тексті.

Ключові слова: мінус-прийом, ритм, артикль, імплікація, еліпсис, умовчання.

The article reveals the rhetorical means for minus-technique realization in the text with simple structure. The examples of minus-technique realization in the text are under analysis.

Key words: minus-technique, rhythm, article, implication, ellipsis, aposiopesis.

Мінус-прийом — літературний прийом, що полягає у відсутності в тексті тих або інших значимих елементів, наявність яких очікується читачем. Суть мінус-прийому — у відштовхуванні від сучасної тексту або існуючої літературної традиції. Термін вперше був використаний російським літературознавцем Ю.М. Лотманом по відношенню до художнього тексту. Якщо при складній структурі тексту змістобудова здійснюється за рахунок максимальної насиченості текстових засобів, то при простій структурі зміст будується за її межами. Основними виявами мінус-прийому в літературному творі можна вважати, по-перше, несподівану для читача відсутність певного художнього факту, на появу якого він розраховував, і, по-друге, наявність у тексті, так званих, точок невизначеності (текстових лакун), або місць неповної визначеності. На думку німецького філолога-англїста В. Ізера, «лакуни» є стимулом для посилення динамізму оповіді. “Коли процес читання переривається і нас покинуто у невизначеності, то з’являється можливість задіяти наші власні здібності для встановлення зв’язків, що дозволяють заповнити лакуни, які залишив сам текст” [Ізер 1996], – пояснює науковець конструктивний потенціал застосування прийому. Таким чином, «мінус-прийом», який постає позатекстовими елементом системи твору, виступає дієвим засобом пробудження рефлексії читача і тому вивчення цього явища сьогодні є актуальним.

На даний час робилися спроби представити способи реалізації «мінус-прийому» в художньому англomовному тексті. Серед вчених, які зверталися до цієї

проблеми можна виділити Ю.М. Лотмана, А.А. Богатирьова, В. А. Кухаренко, Л. А. Ісаєву, І.В. Арнольд, М.Денисову, Дж. Барта, Дж. Гарднера, М. Бел та інших.

Приймаючи даний підхід до тексту, можна говорити про різні мовні засоби, використовувані авторами для реалізації «мінус-прийому» в художньому тексті. Особливу роль в розширенні «смислової перспективи» грає ритмічна організація тексту. Ритмічно можуть індивідуалізуватися «партії» автора, оповідання, героїв в структурі художнього тексту. Наприклад, при використанні невластиво-прямої мови саме ритм стає показником зміни «точок зору». В цьому випадку ритм стає прихованою формою вираження концептуальною або навіть фактуальною інформації [Ісаєва 1996]. Отже, ритмо-мелодичні особливості тексту (ритм, порядок слів і так далі) мають не лише естетичне, але і змістотворююче значення в тексті.

Ритмічну оформленість художньому тексту додають мелодія, темп, різного роду повтори (обрамлення, підхоплення, кільцевий повтор, паралелізм). Співвідношення і послідовність висоти явних звуків утворюють мелодію мови [Поспелов 1976]. Темп визначається мірою пружкості або плавності, з якою виголошуються фрази, а також мірою прискорення або уповільнення мови [Поспелов 1976]. Прискорений темп звучання створюється за рахунок асиндетона (безсполучниковості), який додає викладу велику стислість, компактність, енергійний характер. І, навпаки, відповідність, деяку співучість мови передає багатосполучниковість. Звукова символіка в тексті також несе особливе навантаження. Звуковий повтор виходить за межі звукової інструментировки і виступає як джерело створення глибинних метафоричних змістів [Крюкова 2000].

Неявний план змістопобудови вбачається також за рахунок займенників. Всілякі семантичні і експресивні відтінки займенників дозволяють передати тонкі спостереження над психологією і взаєминами героїв, що не отримали словесного вираження в тексті.

Коротке оповідання Раймонда Карвера "Собор" ("Cathedral") відкривається тим, що розповідач повідомляє читачеві в розмовному стилі про візит сліпого друга його дружини, використовуючи ряд займенників: *"**This** blind man, an old friend of my wife's, he was on his way to spend the night. His wife had died. So **he** was visiting the dead wife's relatives in Connecticut. **He** called my wife from his in-law's. Arrangements were made. **He** would come by train, a five-hour trip, and **my** wife would meet him at the station. **She** hadn't seen him since **she** worked for **him** one summer in Seattle ten years ago. But **she** and the blind man had kept in touch. **They** made tapes and mailed them back and forth. **I** wasn't enthusiastic about his visit. **He** was no one I knew. And **his being blind** bothered me. My idea of blindness came from the movies. In the movies, the blind moved slowly and never laughed. Sometimes **they** were led by seeing-eye dogs. A blind man in my house was not something I looked forward to"*.

Саме зіткнення займенників у формах єдиного і множинного числа я - ми, він, вона, вони, вказівний займенник «this» зі словосполученням "blind man", що підкреслює холодне ставлення автора до гостя, швидка їх зміна, створює яскравий стилістичний ефект.

Збільшення об'єму повідомлення при зовні простій риторичній структурі тексту відбувається за рахунок артикля. Означений артикль є основним носієм значення співвіднесеності, що передбачає номінацію вже знайомого, об'єкту, який раніше називався. Позиція вислову, в якому міститься означений артикль, не істотна для реалізації значення певної співвіднесеності. В цьому випадку такий вислів

набуває невластивого характеру продовження розповіді про відомі події, хоча вони називаються вперше [Кухаренко 1974]. *‘She came in one night... with a sun-burned man... who wore in his lapel the bouton-niere of the Legion of Honour. Eddie was a little afraid of him at first, but he guessed it would be too early in the season for a cop to have the kind of tan this man had. And the man said: ‘Tell Jane it’s **the** major. She’ll know’* [Рейман].

Представляючись, майор назвав себе **the major**. Вживання означеного артикля не знаходить пояснення в контексті даного фрагмента. Підстави для цього взагалі за межами текстової інформації, про що свідчить фраза: *“Tell Jane... She’ll know”*.

Таким чином, створюється ефект «початку з середини», де означений артикль вживається без попередньої експозиції об’єкту, що вводиться ним. Така позиція означеного артикля створює глибину змісту при зовнішньому лаконізмі оповідання.

Узагальнено-ідентифікуюче значення неозначеного артикля може розкривати підтекст повідомлення. Іменники з неозначеним артиклем в наступному фрагменті тексту є узагальненими найменуваннями деталей, що формують обстановку кімнати в готелі, де для героя все випадково, все байдуже: *“His dinner jacket and dress shirt and tie lay crumpled on **a** chair... He looked for mail. He dropped the letters, unopened on **a** table”* [Рейман].

Імплікація події, тексту, що відбувається за межами, створюється також дієслівним часом Present і Past Perfect, що виражають передування. При передуванні виникає порушення хронологічної послідовності подій, що викладаються, у зв’язку з тим, що окремі мовні одиниці усуваються з повідомлення, але вони можуть бути в думках відновлені за рахунок ланок, залишених в місці розриву змістовного ланцюжка [Кухаренко 1974]. Як, наприклад, в наступній пропозиції: *“I’m sure you’ve cut plenty people’s throats”* [Хемінгуей 1979] «Упевнений, ви вже багатьом перерізували горло».

Серед синтаксичних засобів реалізації «мінус-прийому» слід зазначити еліпсис. Еліпсис або еліпс (від грец. elleipsis - випадання, недолік) - пропуск в мові або тексті мовної одиниці, що має на увазі, структурна «неповнота» синтаксичної конструкції (“mother-doctor”). Еліпсис - характерна ознака розмовної мови, тому його вживання в літературних творах виступає як виразний прийом. Еліпсис в прямій мові дійових осіб здатний реалістично відтворити невимуснені або збуджені бесіди. Еліпс в авторській мові додає оповіданню напружений-емоційний характер або допомагає підкреслити найбільш важливі для повідомлення елементи.

Для реалізації прихованих значень в художньому тексті виступає прийом умовчання. Умовчання (від грец. aprosiopan - зберігати мовчання; aprosiopesis — недосказ, раптовий обрив мови при смисловій незавершеності вислову, неначебто той, що говорить не міг або не хотів завершити свою думку. Наприклад: *“Get out, or else!”*.

З позиції прагмалінгвістики, основним в прийомі умовчання є не емоційний аспект, а висока міра концентрації інформації в незавершеному вислові.

Серед засобів представлення інтертекстуальних зв’язків можна виділити прийом «текст в тексті», що допомагає «матеріалізувати» нематеріальну частину твору. «Текст в тексті» — своєрідна риторична побудова, що полягає в тому, що основний текст несе завдання опису або написання іншого тексту, що і є вмістом всього твору: наприклад, режисер ставить фільм, який у нього не виходить; письменник пише роман; літературознавець або філософ аналізує якийсь нібито вже написаний твір.

Відбувається гра на кордонах внутрішнього і зовнішнього текстів, конфлікт між двома текстами за володіння більшою достовірністю [Рейман].

При зовні простій риторичній структурі тексту величезне значення в авторському оповіданні набуває художня деталь. Деталі (портрету, пейзажу, обстановки і так далі) даються замість цілого факту. Називаючи одну рису явища або факту, автор дає можливість читачеві представити описуване в цілісному і закінченому вигляді [Кухаренко 1974]. Розрахунок на ефективність такої конструкції ґрунтується на зверненні до асоціативного і художнього мислення реципієнта, на активізацію його сприйняття, на тому, аби зробити його як би співучасником творчості. Таким чином, деталь, зовні усуваючи авторську думку про те, що відбувається, створює в реципієнта «ефект присутності і враження самостійної оцінки явища в цілому» [Кухаренко 1974].

Деталь може повторюватися. Оскільки письменник-мінімаліст, малюючи образ або подію, пропускає безліч ознак, подробиць, на інші деталі у нього особливе навантаження, емоційний наголос. В цьому випадку деталь тяжіє до поетичного узагальнення, символу. Перекликання мотивів, настроїв, що повертаються, додає музичності твору. За допомогою деталі створюється особлива ємкість оповідання при неповноті, що здається.

Таким чином, на основі аналізу англomовних текстів можна визначити наступні мовні засоби реалізації «мінус-прийому» в художньому тексті:

- фонетичні (ритм);
- граматичні (займенники, артиклі, умовчання, еліпсис, часи Present і Past Perfect);
- засоби представлення інтертекстуальних зв'язків («текст в тексті»);
- композиційні (художня деталь).

Письменник-мінімаліст використовує прийоми, що забезпечують читачеві свободу відтворення образів, сприйняття ситуацій і діалогів. Вищеназвані риторичні прийоми забезпечують побудову оптимальної смислової конфігурації в ході рецепції авторської думки, що надає нам право розглядати їх як загальномовні засоби реалізації «мінус-прийому» в англomовному художньому тексті.

Література:

1. Богатырев, А.А. Элементы неявного смыслообразования в художественном тексте / А.А. Богатырев: Учебное пособие. – Тверь, 1998.
2. Ізер, В. Процес читання: феноменологічне наближення // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття. – Львів, 1996.
3. Исаева, Л.А. Виды скрытых смыслов и способы их представления в художественном тексте / Л.А. Исаева: Дис. ... док. филол. наук. – Краснодар, 1996.
4. Крюкова, Н.Ф. Средства метафоризации и понимания текста / Н.Ф. Крюкова: Монография. - Тверь: Твер. гос. ун-т, 1999.
5. Кухаренко, В.А. Интерпретация текста / В.А. Кухаренко. - М., 1988.
6. Лотман, Ю.М. Структура художественного текста /Ю.М. Лотман. –М.: Искусство,1970.
7. Поспелов, Г.Н. Проблемы литературного стиля / Г.Н. Поспелов. - Изд-во Моск. ун-та, 1970. - С. 283-329.
8. Рейман, Е. А. Английский артикль. Коммуникативная функция / Е.А. Рейман // <http://sch-yuri.narod.ru.intermed/reiman.htm>.
9. Carver M. What it used to be like: a portrait of my marriage to Raymond Carver. New York: St. Martin's Press, 2006